

Krizově-intervenční kompetence učitelů

Bohumila Lazarová

Učitelství není typickou pomáhající profesí. Hlavním posláním učitele je vzdělávání a výchova. Naplňovat tyto cíle není možné vždy jen formou pomoci, přesto se učitel dostává do role pomáhajícího poměrně často. Jeho pozice je v tomto ohledu ztížena skutečností, že vystupuje v mnohých situacích jako autorita a jako ten, který uplatňuje svou moc, přebírá odpovědnost a jasně rozhoduje o tom, co se bude dít. Kontrolovat, rozhodovat, řídit, dávat pokyny na straně jedné a poskytovat pomoc a sociální oporu na straně druhé není rozhodně jednoduché. Školní prostředí a zacházení s dětským kolektivem a jednotlivci vyžadují oba zmíněné způsoby práce. Toto sdělení pojednává o jedné z možností **přípravy budoucích učitelů v oblasti poskytování podpory a pomoci dětem zejména v krizových situacích.**

Snad každý učitel se v průběhu své pracovní kariéry nejménou ocitá v situaci, kdy se snaží žákovi nebo rodičům pomoci v nesnadné chvíli nebo kdy je požádán o **pomoc při řešení krize**. I když se zdá, že školní prostředí a dospělí v něm nebudí v očích dětí příliš mnoho důvěry, žáci se s žádostí o pomoc (podporu) na mnohé učitele, a zvláště na třídní učitele obracejí (Lazarová a Emmerová, 2002). Vyžaduje-li případ rychlou intervenci a není-li po ruce psycholog, musí si učitel poradit sám a především „nic nepokazit“. Pokud učitel v roli pomáhajícího selže, může tak žáka (rodiče) odradit od hledání další pomoci či podpory (Mareš, 2002).

Významnou se tedy stává problematika přípravy učitelů a studentů učitelství v oblasti poskytování pomoci a sociální opory (srov. také Mareš a Svatoš, 2002). Věříme, že pro poskytnutí „první pomoci v krizi“ není (stejně jako u sociální opory) třeba speciálního vzdělání v psychoterapii, poradenství či teoriích osobnosti jako předpokladu pro porozumění fungování osobnosti. Zdá se však užitečné zaměřit přípravu učitelů i na některé dílčí **sociální dovednosti**, které jsou nutnou podmínkou pro poskytnutí „první psychologické pomoci“ nebo „podpory“, resp. „sociální opory“ (srov. Skorunka, 2002).

Vzdělávání v teorii pro práci s klientem a trénink sociálních dovedností nutných pro poskytování základní pomoci (opory) nebývá běžnou součástí pregraduální přípravy učitelů. Přitom studenti učitelství obvykle projevují o taková témata zájem. Na nově vzniklé brněnské Fakultě sportovních studií připravujeme učitele tělesné výchovy a trenéry, a proto i jim chceme nabídnout možnost věnovat se alespoň okrajově tématu pomáhání a krizovým intervencím ve školním prostředí. V rámci projektu FRVŠ Krizově-

-intervenční kompetence učitelů¹ jsme zpracovali obsahovou i metodickou náplň semináře *Školní poradenství a krizová intervence* a chceme jej nabídnout studentům učitelství celé Masarykovy univerzity ve volitelné podobě.

Cílem seminářů je připravit studenty tak, aby dokázali v krizových situacích **adekvátně (profesionálně) reagovat** a dosáhnout následujícího minima: *intervencí žákovi (klientovi) v krizi neuškodit, žáka (klienta) „stabilizovat“ a neztratit jeho důvěru*. Naší snahou je podporovat studenty tak, aby:

- zlepšili svou orientaci v otázkách poskytování pomoci a sociální opory, v problematice pedagogicko-psychologického poradenství a krizové intervence,
- získali dovednost pracovat s žákem (klientem), vést rozhovor,
- dokázali lépe využívat vlastních zdrojů a zkušeností, reflektovat svou praxi, odhadovat vlastní možnosti,
- lépe rozuměli práci psychologů a jiných odborníků, dokázali s nimi spolupracovat a adekvátně využívat jejich služeb.

Semináře mají teoretickou i praktickou část. Kratší teoretická část je věnována těmto základním tématům:

- vyjasnění některých pojmů (pomoc, sociální kontrola, krizová intervence, typy profesionální práce, psychologické poradenství apod.),
- hlavní zásady pro práci s klientem,
- hlavní zásady v krizové intervenci (spíše čeho se vyvarovat),
- etické otázky práce s klientem – žákem, rodičem,
- základní právní orientace při krizové intervenci,
- některé hlavní instituce poskytující pomoc dětem v nouzi, jejich poslání apod.

Praktická část seminářů spočívá převážně v práci ve dvojicích a v menších skupinách. Studenti si nacvičují základní dovednosti typu:

- otevírání rozhovoru, zajištění bezpečí pro klienta i pro sebe,
- naslouchání objednavce,
- vedení rozhovoru, některé techniky dotazování, dohoda s klientem na dalším postupu apod.,
- uzavírání rozhovoru.

Práce na seminářích je doplněna krátkým rozбором některých konkrétních případů (kasuistik) ze školské praxe. Pro rozbor případů volíme metodologii, která vede studenty k systémovému, resp. systemickému myšlení²

¹Projekt FRVŠ 2003, č. TO: B, g, 697: Krizově-intervenční kompetence učitelů.

²Myšlení vycházející z teorie systémů a konstruktivismu tak, jak je využíváno v systemickém poradenství a psychoterapii (srov. Ludewig, 1994; Schlippe a Schweitzer, 2001; Úlehla, 1996).

(např. *Kdo přichází s problémem? Koho se ten problém může týkat? Na co je třeba se klienta ještě zeptat? Jaká může být objednávka klienta? S jakou objednávkou jsme – jako učitelé – schopni pracovat? Jakou formou můžeme klienta podpořit? Jaké otázky použijeme pro podporu klienta, resp. jaké otázky podporují poznání a využívání vlastních zdrojů klientem? Co jiného můžeme klientovi nabídnout? Existuje něco, co omezuje či určuje naše zacházení s klientem? Jsou nějaká rizika? Co bychom rozhodně neměli dělat?*)

Seminář plánujeme jako blokovou výuku (3–4×4 hodiny za semestr) a pracujeme se skupinou asi 12 studentů. V době, která přeje plným aulám anonymních tváří, nemají podobné snahy charakter uceleného koncepčního řešení a jsou jen drobným, ale věříme, že užitečným zpestřením studia učitelství pro hrstku „vyvolených“. Bez grantové podpory a ochoty vysokoškolských učitelů nabízet alespoň v malých dávkách něco „navíc“, nemají podobné aktivity příliš mnoho šancí a v programech pregraduální přípravy učitelů budou zřejmě jen s obtížemi nacházet své stabilní místo.

Literatura

- LAZAROVÁ, B., EMMEROVÁ, K. Kde děti hledají pomoc. In *Novinky v pedagogické a školní psychologii*. Zlín: Lingua – Informační a vzdělávací centrum, 2002, s. 71–78. ISBN 80-238-8161-2.
- LUDEWIG, K. *Systemická terapie. Základy klinické teorie a praxe*. Praha: Palata, 1994. ISBN 80-901710-0-1.
- MAREŠ, J. Záměrné nevyhledávání pomoci u žáků nacházejících se v tísní. In MAREŠ, J., a kol. *Sociální opora u dětí a dospívajících II*. Hradec Králové: Nukleus, 2002, s. 69 až 77. ISBN 80-86225-25-9.
- SKORUNKA, D. Východiska sociální opory poskytované rodinám a dospívajícím. In MAREŠ, J., a kol. *Sociální opora u dětí a dospívajících II*. Hradec Králové: Nukleus, 2002, s. 136–144. ISBN 80-86225-25-9.
- SCHLIPPE, A., SCHWEITZER, J. *Systemická terapie a poradenství*. Brno: Cesta, 2001. ISBN 80-7295-013-4.
- SVATOŠ, T., MAREŠ, J. Prvky sociální opory v přípravě budoucích učitelů. In MAREŠ, J., a kol. *Sociální opora u dětí a dospívajících II*. Hradec Králové: Nukleus, 2002, s. 165 až 177. ISBN 80-86225-25-9.
- ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. Písek: Renesance, 1996. (ISBN neuvedeno).

LAZAROVÁ, B. Krizově-intervenční kompetence učitelů. *Pedagogická orientace* 2003, č. 4, s. 41–43. ISSN 1211-4669.

Adresa autorky: PhDr. Bohumíra Lazarová, Ph. D., Fakulta sportovních studií MU v Brně, katedra společenských věd, Sladkého 13, 617 00 Brno, lazarova@fyps.muni.cz